



ECHILIBRUL DINTRE STABILITATEA ȘI DINAMICA CONSTITUȚIEI – GARANȚIE IMPORTANTĂ A REGIMULUI CONSTITUȚIONALITĂȚII

Costachi Gheorghe - doctor habilitat în drept, profesor universitar, cercetător științific principal la Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

În studiul de față ne propunem drept scop să analizăm esența echilibrului dintre stabilitatea și dinamica Constituției ca garanție a regimului constituționalității și să identificăm unele exigențe de natură să asigure menținerea acestuia în condițiile în care Constituția Republicii Moldova va fi supusă revizuirii.

Cuvinte-cheie: Constituție, echilibru, stabilitate, dinamică, revizuirea Constituției.

Le but de cet article scientifique est d'analyser l'essence de l'équilibre entre la stabilité et dynamique de la Constitution comme une garantie de régime constitutionnel et d'identifier certaines exigences pour assurer son maintien si la Constitution de la République de Moldova sera révisée.

Mots-clés: Constitution, l'équilibre, la stabilité, dynamique, revoir de la Constitution.

В данном исследовании предлагается краткий анализ сущности баланса между стабильностью и динамичностью Конституции в качестве гарантии конституционного режима. В результате выявлены некоторые важные условия необходимые для его поддержания в случае пересмотра Конституции.

Ключевые слова: Конституция, баланс, стабильность, динамика, пересмотр Конституции.

Introducere. Problema Constituției, a rolului și valorii acesteia într-un stat de drept este una destul de frecvent abordată în literatura de specialitate. În ultimul timp, însă tot mai mult în arealul nostru științific se accentuează necesitatea revizuirii Constituției Republicii Moldova în vederea consolidării anumitor instituții juridico-constituționale. Evident, în prezent, o asemenea necesitate este justificată, mai ales că nu putem rămâne la nesfârșit în proces de tranziție. Fiind un act elaborat și adoptat în vîltoarea unor mari transformări sociale (care și-au pus amprenta și pe conținutul Legii Fundamentale), este de la sine înțeles că perioada ce s-a scurs, cu toate reformele sale, a fost o ocazie destul de bună pentru evaluarea și aprecierea calității și eficienței textului constituțional. Sub acest aspect, considerăm că necesitatea și oportunitatea consolidării

actuale a instituțiilor democratice ale statului implică inevitabil și necesitatea consolidării rolului Constituției ca pilon fundamental al statului de drept și factor determinant al regimului constituționalității.

Actualitatea studiului. În pofida conștientizării necesității revizuirii Constituției Republicii Moldova și a voinței manifestate în acest sens de către politicieni, totuși în viziunea noastră mai trebuie conștientizat și luat în calcul un moment, la fel de important: Constituția trebuie revizuită doar cu condiția respectării echilibrului dintre stabilitatea și dinamica ei întru garantarea stabilității regimului constituționalității.

Scopul studiului. Ținînd cont de cele menționate, în studiul de față ne propunem drept scop să precizăm esența echilibrului dintre stabilitatea și dinamica Constituției ca garanție importantă a

regimului constituționalității și, implicit, să identificăm unele exigențe de natură să asigure menținerea acestuia în condițiile în care Constituția Republicii Moldova va fi supusă revizuirii.

Discuții și rezultatele obținute.

Echilibrul dintre stabilitatea și dinamica Constituției. În majoritatea sistemelor constituționale din lume Constituția s-a impus ca Lege Fundamentală ce stă la baza organizării și funcționării statului. Adoptarea ei este considerată a fi un eveniment deosebit de important, pentru că, pe de o parte, în Constituție sunt reglementate și consacrate principiile fundamentale ale întregii vieți sociale și statale, iar pe de altă parte, aceasta excede juridicului, fiind o realitate politico-statală.

Valoarea deosebită a Constituției derivă în mare parte din funcțiile pe care le îndeplinește aceasta, una din cele mai importante fiind considerată *funcția de stabilizare*, esența căreia rezidă în faptul că Legea Supremă este rezultatul consensului diferitor forțe politice, fiind astfel un factor stabilizator pentru dezvoltarea relațiilor sociale [9, p. 80]. Prin reglementarea structurii și sistemului puterii de stat, a competenței organelor de stat, a principiilor și formelor activității acestora, Constituția are un rol de stabilizare a statului ca instituție politică, conturează câmpul de funcționare a acestuia și posibilitatea de a influența procesele sociale [2, p. 159].

În același timp, Constituției îi revine și un rol important în asigurarea stabilității sistemului de drept, continuității acestuia indiferent de transformările politice sau de altă natură din societate. În mare parte, această funcție derivă din caracterul stabil al Constituției marcat de procedura complexă de adoptare, modificare și abrogare a acesteia. Anume datorită exigențelor stabilite pentru modificarea textului constituțional, se asigură continuitatea stabilă a ordinii impuse de normele constituționale.

Așadar, stabilitatea Constituției este baza stabilității sistemului de drept al statului, al regimului constituțional, ce garantează neadmiterea modificării acestora în funcție de diferite considerente politice de conjunctură [8, p. 34-35].

În perioada contemporană, funcția examinată este considerată a fi deosebit de importantă, deoarece ea are un rol fundamental pentru

desfășurarea stabilă a reformelor inițiate, pentru asigurarea vectorului democratic de dezvoltare a societății și a statului, pentru rezistența și consolidarea regimului constituțional.

Prin textul său, Constituțiile reflectă atât sau preponderent necesități ale prezentului, adică specifice momentului adoptării, cât și puterea de previziune a constituentului, care trebuie să țină cont de posibila evoluție a relațiilor sociale, de necesitatea unei anumite direcționări a vieții politice. Dar oricâtă putere de previziune ar avea cei ce contribuie la elaborarea proiectului, precum și cei ce decid conținutul normativ al Constituției, aceasta poate la un moment dat să nu mai corespundă exigențelor societății. Fie că apar probleme noi care necesită soluții noi, fie că vechile probleme necesită noi soluții, oricum se ajunge la completarea Constituției cu noi articole. Uneori însă, nu este vorba de adaptarea Constituției la noile exigențe și nici de găsirea unor noi soluții juridice pentru vechile probleme, ci pur și simplu de ameliorarea textului, de perfecționarea reglementărilor privind organizarea autorităților publice, garantarea drepturilor și libertăților cetățenilor, racordarea unor norme la nevoile sociale ce nu au fost just apreciate etc. Totodată, revizuirea poate fi impusă de aderarea statului la anumite pacte internaționale sau de încheierea unor noi tratate și convenții.

Prin urmare, în virtutea faptului că realitățile obiective, activitatea politică și cea socială sunt în permanentă schimbare și evoluție, realitatea juridică este nevoită să țină pasul cu transformările ce intervin în diferite domenii. Nu fac excepție în acest sens nici prevederile constituționale, cu atât mai mult că ele sunt expresia, pe plan normativ, a unor realități sociale aflate în dinamică. Sub acest aspect este evident că stabilitatea normelor constituționale nu poate fi impusă în mod artificial, întrucât un asemenea demers ar deveni o frână în calea evoluției raporturilor sociale pe care aceste norme tocmai le exprimă [6, p. 289].

În același timp, considerăm că au perfectă dreptate unii autori când susțin că stabilitatea necesară unei Legi Fundamentale trebuie să fie corelată cu posibilitatea acesteia de a se adapta noilor realități politice și sociale și de a-și corecta imperfecțiunile ivite pe parcursul aplicării în timp. Numai îmbinarea armonioasă a durabilită-

ții normelor constituționale cu capacitatea lor de a se adapta noilor evoluții în plan politic poate da unei Constituții o viabilitate în timp [3, p. 84].

În contextul dat, vom sublinia că la sfârșitul sec. al XX-lea profesorul rus A.A. Belkin susținea că sarcina principală a procedurii de modificare a Constituției constă în păstrarea Constituției în vigoare ca pe o anumită valoare, așa cum a fost pentru cei care au elaborat-o. Constatând răspîndirea largă a „indestructibilității Constituției” ca principiu al constituționalismului, domnia sa îl consideră ca fiind un principiu de protecție a Constituției, recunoscînd totodată că construcția „indestructibilității absolute” a Constituției nu este justificată nici logic, nici istoric [7, p. 9-11].

În aceeași ordine de idei, Iu.L. Șulijenko [10, p. 9] notează că dacă în textul Constituției nu vor fi reflectate transformările substanțiale produse în viața statului și a societății, atunci *de facto* ea capătă caracterul unui document istoric care nu reflectă realitatea practică.

Astfel, echilibrul dintre stabilitatea Constituției și dinamica inevitabilă a acesteia este asigurat de procedura complexă de adoptare, modificare și abrogare a acesteia [11, p. 6].

În doctrină, valoarea juridică a interdicțiilor de a revizui Constituția, a limitelor revizuirii, a fost adesea contestată, spunîndu-se că autorii Legii Fundamentale nu pot impune voința lor generațiilor următoare, care trebuie să rămîină libere să modifice cum vor textul constituțional. Alți cercetători au respins însă o asemenea argumentare, susținînd că, dimpotrivă, constituentul trebuie să facă o deosebire între cele cîteva momente pe care le consideră esențiale – și care nu pot fi puse în discuție fără o lovitură de forță, și cele mult mai numeroase, care pot fi oricînd modificate [5, p. 78].

În urma acestei dispute doctrinare, s-a ajuns la admiterea ideii unor limite ale revizuirii, păs-trîndu-se în continuare controverse asupra conținutului, a întinderii și a formelor revizuirii.

Ceea ce trebuie precizat în acest context, în legătură cu întinderea revizuirii, este aceea că putem vorbi de o revizuire *totală* cînd se modifică întreaga Constituție și, deci, se modifică, se schimbă instituții și principii fundamentale, moment ce echivalează mai curînd cu o abrogare a Legii Fundamentale și respectiv, o revizuire *parți-*

ală cînd sînt modificate doar cîteva articole (dispoziții). Esențială este conformitatea revizuirii cu procedura prevăzută în Constituție [11, p. 6].

Procedura de revizuire a Constituției este strict legată de caracterul flexibil sau rigid al Legii Fundamentale. În cazul în care modificarea Constituției se realizează după aceeași procedură după care se modifică legea (ordinară sau organică), suntem în prezența unei Constituții *suple* sau *flexibile*. În schimb, dacă revizuirea Constituției se face după alte reguli decît cele obișnuite, ne aflăm în fața unei Constituții *rigide*. Prin caracterul rigid al Constituției (diverse modalități de realizare a rigidității), se urmărește asigurarea supremației Legii Fundamentale în cadrul sistemului ierarhizat al actelor normative.

În general, prin stabilirea unor condiții obligatorii pentru adoptarea, modificarea și abrogarea Constituției sunt stabilite garanții ale menținerii formei de organizare a statului, evitîndu-se posibilitatea modificării arbitrare și premature a textului Legii Fundamentale și încălcarea acesteia. Important e de a ține cont de faptul că revizuirea Constituției nu trebuie să fie nici prea ușoară și nici excesiv (extrem) de dificilă. În primul caz, ar putea surveni pericolul despotismului parlamentar sau al guvernului, iar în al doilea – reforma necesară fie se amîină pe un timp nedeterminat, fie este declanșată și desfășurată ilegal sau prin violență [11, p. 6].

Exigențele revizuirii Constituției Republicii Moldova. Înainte de a aborda subiectul ce ține de revizuirea Constituției Republicii Moldova considerăm necesar a determina caracterul acesteia, adică dacă este o Constituție flexibilă sau rigidă. După cum suține dl profesor I. Guceac, răspunsul la această întrebare îl regăsim în art. 141-143 din Constituție [1]. După cum e și firesc, aceste dispoziții constituționale nu dau un răspuns expres, lăsînd ca cel interesat să decidă în funcție de convingerile și cunoștințele sale. Însă, evaluînd intervențiile în textul Legii Fundamentale care s-au soldat cu modificarea acesteia, ea pare a fi mai mult o Constituție flexibilă decît una rigidă [3, p. 15].

Prin urmare, domnia sa se expune asupra necesității conferirii unei rigidități pronunțate Constituției Republicii Moldova în vigoare, venind cu următoarele argumente:

- din punct de vedere juridic, rigiditatea unei Constituții marchează superioritatea acesteia față de toate actele normative;
- din punct de vedere politic, rigiditatea unei Constituții asigură protecția indivizilor, continuitatea reformelor sociale și integrarea valorilor promovate de societatea statului respectiv;
- rigiditatea exclude practica unor modificări „epidemice” a Constituției și menținerea stabilității sistemului de drept național;
- rigiditatea Constituției este o caracteristică a constituționalismului și, în același timp, un avantaj pentru statul de drept.

În scopul realizării acestor obiective, dl profesor propune completarea Legii Fundamentale a Republicii Moldova (eventual art. 143) cu următoarea dispoziție: „orice inițiativă de revizuire a Constituției să fie supusă examinării în două legislaturi consecutive astfel încât numai ce-a de-a doua legislatură, în cadrul primei sesiuni, devenind constituantă” [3, p. 16].

În ceea ce ne privește considerăm că ar mai fi nevoie și de alte condiții și exigențe pentru spori-rea rigidității Constituției Republicii Moldova. Una dintre acestea ar fi implicarea obligatorie a societății civile și a cetățenilor în procesul de elaborare, dezbateri a proiectului de lege cu privire la modificarea Constituției și adoptarea acesteia [11, p. 7].

Prin esență, un asemenea proiect este unul ambițios, ce nu poate fi elaborat teoretic și realizat practic peste noapte. Este nevoie de o dezbateri profundă, la care să participe nu numai oamenii politici și partidele politice, ci și specialiști în teorie politică și constituțională, opinia publică și mass-media. Mai mult ca atât, participarea cetățenilor la dezbaterile pe marginea modificărilor constituționale și la degajarea soluțiilor care să se bucure de cel mai larg sprijin popular reprezintă o etapă democratică necesară și obligatorie.

În acest sens, ar fi binevenită crearea unui Forum Constituțional ca structură de dialog instituționalizat al societății civile referitor la revizuirea Constituției – o instituție inspirată de practicile europene de consultare a cetățenilor în legătură cu deciziile politice fundamentale.

Referindu-ne nemijlocit la propunerea de revizuire a Constituției Republicii Moldova, considerăm că o eventuală modificare a acesteia este

practic de neevitat, mai ales luând în considerație conjunctura social-politică în care a fost adoptată și transformările ce s-au produs după data adop-tării. În principiu, nu este doar o viziune proprie.

Dacă e să invocăm cercetările științifice reali-zate în cadrul Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, nemijlocit Secția Drept Național, atunci vom constata că practic în majoritatea lucrărilor realizate în drept constituțional, se conțin referințe la necesitatea modificării unor sau altor dispoziții constituțio-nale.

Paradoxal, însă propunerile date în majorita-tea lor nu s-au făcut auzite nici pe culoarele Par-lamentului, chiar dacă sunt de o valoare incon-testabilă pentru consolidarea unor importante instituții democratice din societatea noastră. În schimb, o rezonanță deosebită a căpătat propu-nera de modificare a Constituției parvenită de la principalele forțe politice în legătură cu imposi-bilitatea alegerii șefului statului (anii 2011-2012), urmate de acțiuni concrete (cum a fost referen-dumul).

Pe cale de consecință, evenimentele derulate pe arena politică din țară, reflectate zilnic de sur-sele mass-media, crează impresia că clasa politică guvernantă percepe revizuirea Constituției ca o necesitate, dar nu atât pentru beneficiul societă-ții, cât pentru îmbunătățirea tacticii și strategiei în lupta pentru putere. Desigur, este regretabil că interesele societății și ale cetățeanului au fost sub-stituite cu interesele de partid orientate spre ob-ținerea puterii, dar și mai regretabil e că valorile și principiile democratice pe care și le-au asumat forțele politice spre realizare și consolidare s-au dovedit a fi doar un paravan în spatele căruia în-florește iresponsabilitatea morală, politică și juri-dică a acestora.

În viziunea noastră, astăzi principala între-bare nu constă în a modifica Constituția sau nu? Considerăm că întrebarea e cum să o modificăm în așa fel încât să determinăm o optimizare a tex-tului constituțional în beneficiul nu doar al for-țelor politice aflate la putere, dar și a societății și cetățeanului. Mai mult ca atât, o parte a întrebării e cum să implicăm mai bine societatea civilă și nemijlocit cetățeanul în dialogul politic al pro-cesului de dezbateri a variantelor de revizuire a Constituției. În fine, dar nu mai puțin important,

este cum să contribuim la atingerea consensului politic între forțele politice guvernante; cum să sporim responsabilitatea politică și morală a reprezentanților poporului și să-i întoarcem cu fața spre interesele și nevoile societății și a cetățeanului; cum să asigurăm eficiența practică a normelor constituționale întru beneficiul comunității.

Concluzii. În încercarea de a propune o soluție pentru problemele expuse vom sublinia că toți suntem la un început de drum, politicieni, cetățeni, analiști sau comentatori, și că avem cu toții nevoie să învățăm împreună ceea ce alții au învățat deja de câteva decenii sau chiar secole: să ne ascultăm reciproc, să cedăm unde e cazul, să ne contrazicem respectându-ne și, mai ales, să reflectăm mai profund asupra opiniilor celorlalți.

Prin urmare, considerăm că doar împreună și doar respectându-ne vom reuși să elaborăm și să implementăm cu succes un proiect bun de revizuire a Constituției Republicii Moldova în beneficiul întregii societăți și a fiecărui cetățean în parte.

Bibliografie

1. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial, nr. 1 din 12.08.1994.

2. Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a revăzută și completată. Chișinău, 2011.

3. Guceac I. *Revizuirea Constituției – prezent și viitor*. În: Reintegrarea Moldovei. Soluții și modele. Chișinău: TISH, 2005 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”).

4. Muraru I., Tănăsescu S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a IX-a revăzută și completată. București: Editura Lumina Lex, 2001.

5. Pactet P. *Textes de droit constitutionnel*. Paris, 1990.

6. Varga A. *Constituționalitatea procesului legislativ*. București: Editura Hamangiu, 2007.

7. Белкин А.А. *Конституционная охрана: три направления российской идеологии и практики*. СПб.: ТОО «ТК «Петрополис», 1995.

8. Тодыка Ю.Н. *Конституционные основы формирования правовой культуры*. Харьков: «Райдер», 2001.

9. Тодыка Ю.Н. *Конституция Украины: проблемы теории и практики*. Харьков: «Факт», 2000.

10. Шульженко Ю.Л. *О понятии «правовая охрана Конституции»*. Государство и право, 2002, Nr. 7.

11. Costachi Gh., Iacub I. *Reflecții asupra necesității și exigențelor revizuirii Constituției Republicii Moldova*. În: Legea și Viața, 2014, nr. 2, p. 4-7.